

Η συγκατάθεση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων υπό τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων

Αναστάσιος Καλέργης
Δικηγόρος, LLM

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται το ζήτημα της συγκατάθεσης στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων υπό το φως του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων που τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 2018, επιχειρώντας να αναδείξει τις ιδιαιτερότητες και τις προβληματικές που εισάγονται στην έννοια αυτή. Ειδικότερα, αποσκοπεί να αποσαφηνίσει τις προϋποθέσεις εγκυρότητας της παροχής της συγκατάθεσης, παρουσιάζοντας παράλληλα και τις ενδεχόμενες μεταβολές τους από το προηγούμενο καθεστώς του Ν 2472/1997. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη έγκυρη παροχή συγκατάθεσης από ανίλικο στο πλαίσιο των νέων διατάξεων.

1. Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ανάλυση του θεμού της συγκατάθεσης στο δίκαιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, όπως αυτός έχει μετασχηματιστεί με την ρύθμιση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων¹ (στο εξής «ΓΚΠΔ»), ο οποίος έχει ως στόχο να ενοποιήσει τους κανόνες που διέπουν την ενωσιακή έννομη τάξη όσον αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων στα κράτη-μέλη.

Στο νομικό πολιτισμό της Ένωσης που θέτει στο κέντρο τα δικαιώματα του ατόμου, το ίδιο το άτομο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς είναι κατεξοχήν αυτό το οποίο μπορεί να επιτρέψει την επέμβαση στην ιδιωτική του σφαίρα. Ο θεσμός που χρησιμοποιείται για την οικειοθελή επέμβαση εν γένει στα έννομα αγαθά του ατόμου είναι αυτός της «συγκατάθεσης» του ίδιου του φορέα του αγαθού, εκτός, βέβαια, αν η επέμβαση εξ ορισμού απαγορεύεται από την έννομη τάξη, και φυσικά εφόσον αυτό επιτρέπεται υπό τις προϋποθέσεις που θεσπίζει ο νομοθέτης. Ειδικότερα, όσον αφορά το δικαίωμα στα προσωπικά δεδομένα τυχάνει επέμβασης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις με τη συνηθέστερη αυτών να πραγματώνεται μέσω της συγκατάθεσης του ίδιου του ατόμου

σε αυτό². Αυτή η επέμβαση συνιστά την λεγόμενη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, για την οποία ο ενωσιακός νομοθέτης έρχεται να θέσει παραμέτρους για την νομιμότητα της προς εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ατόμου, δηλαδή του υποκειμένου των δεδομένων.

2. Έγκυρη Παροχή Συγκατάθεσης

Η παροχή της συγκατάθεσης για να είναι έγκυρη πρέπει να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, οι οποίες αναδεικνύονται από τον ορισμό που παρατίθεται στον ΓΚΠΔ. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 11 του ΓΚΠΔ, ως συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ορίζεται «κάθε ένδειξη Βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώση, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν». Περαιτέρω, οι αιτιολογικές σκέψεις του ΓΚΠΔ έρχονται να φωτίσουν το περιεχόμενο των εννοιών αυτών, ενώ συμπεράσματα, που στην ελληνική θεωρία ήταν αποτέλεσμα ερμηνείας, αναφέρονται πλέον ξεκάθαρα μέσα στο κείμενο του ΓΚΠΔ. Λίγες είναι οι αποκλίσεις από το προϊσχύον εθνικό καθεστώς του νόμου 2472/1997 («Παλαιός Νόμος»).

2.1. Ένδειξη Βούλησης

Σε αντίθεση με τον παλαιό Νόμο, ο ΓΚΠΔ χρησιμοποιεί τον όρο «ένδειξη Βούλήσεως» αντί για «δήλωση Βούλήσεως». Αν και ο όρος «ένδειξη» στην ελληνική γλώσσα υποδηλώνει ενδεχομένως κάτι λιγότερο από την δήλωση, μάλλον εδώ η προβληματική είναι αποτέλεσμα λανθασμένης απόδοσης στην ελληνική του όρου “indication” που μεταφράζεται ως «ένδειξη». Ορθότερη θα ήταν η απόδοση της έννοιας ως «δήλωση», καθώς η λέξη «ένδειξη» δεν αποτελεί ορολογία που απηχεί στα ελληνικά νομοθετικά κείμενα, πόσο δε μάλλον στον Αστικό Κώδικα («ΑΚ»). Άλλωστε, ο Έλληνας νομοθέτης κατά την ενσω-

1. Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679.

2. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, έκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 97.

μάτωση της Οδηγίας 95/46/EK με τον Παλαιό Νόμο, χρησιμοποίησε τον όρο «δήλωση βουλήσεως», παρόλο που και η εν λόγω Οδηγία στον ορισμό της συγκατάθεσης έκανε χρήση του όρου “indication”. Βέβαια στην περίπτωση της Οδηγίας δίδεται ευχέρεια στον κοινό νομοθέτη ως προς τον τρόπο ενσωμάτωσης, δυνατότητα που προφανώς δεν έχει ο μεταφραστής ενός κανονισμού. Για συστηματικούς λόγους, ωστόσο, θα ήταν ορθότερη η χρήση του όρου «δήλωση». Άλλωστε, το περιεχόμενο του όρου παραμένει το ίδιο, κάτι που γίνεται αντιληπτό και από τις αιτιολογικές σκέψεις του ΓΚΠΔ.

Η συγκατάθεση θα πρέπει να παρέχεται με «σαφή θετική ενέργεια»³, γεγονός που δεν καταλείπει περιθώρια για διαφορετική ερμηνεία πέραν της κλασικής έννοιας της δήλωσης βουλήσεως του ΑΚ⁴.

Θα πρέπει, όμως, να γίνει μια επισήμανση, της οποίας η πρακτική σημασία ενδεχομένως να είναι αμφίβολη. Οι αιτιολογικές σκέψεις τίθενται προς διευκόλυνση της ερμηνείας των όρων, αλλά το κυρίως κείμενο του ΓΚΠΔ είναι αυτό που γεννά τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα ως αποτέλεσμα της εξουσίας της ένωσης να παράγει κανόνες δικαίου. Για αυτό το λόγο, ο όρος «ένδειξη» που χρησιμοποιείται στο κυρίως σώμα του ΓΚΠΔ, φαίνεται εξαρχής να αποδίδει ένα νόημα πιο ευρύ από αυτό της δήλωσης, γεγονός που ενδεχομένως να είναι και εις βάρος του υποκειμένου των δεδομένων. Σύμφωνα με αυτή τη σκέψη, ίσως ο ΓΚΠΔ να θέτει ένα πιο αισθενές επίπεδο προστασίας σε σχέση με τον παλαιό Νόμο. Ωστόσο, ο κίνδυνος αυτός δεν είναι ιδιαίτερος και η σκέψη αυτή έχει περισσότερο θεωρητική σημασία, καθώς στην πράξη μάλλον δε φαίνεται να αλλάζει κάτι ως προς το στοιχείο αυτό σε σχέση με το ισχύον καθεστώς.

2.2. Ελεύθερη Συγκατάθεση

Για να χαρακτηριστεί η συγκατάθεση ως ελεύθερη, θα πρέπει αφενός να μην αποτελεί προϊόν ελαττωματικής βούλησης και αφετέρου να μην αποτελεί προϊόν ανάγκης ή σχέσης εξάρτησης του υποκειμένου από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή, γενικότερα, να μην έχει παρασχεθεί με τρόπο αντίθετο στο νόμο ή τα χρηστά ήθη⁵. Είναι προφανές ότι αν η συγκατάθεση είναι προϊόν πλάνης, απάτης ή απειλής, το υποκειμένο των δεδομένων δεν μπορεί να έχει πλήρη ελευθερία βούλησης για παροχή της συγκα-

τάθεσης στην επεξεργασία. Στην περίπτωση της πλάνης ή της απάτης, αυτό είναι πρόδηλο, διότι παρουσιάζεται στο υποκειμένο μια διαστρεβλωμένη άποψη για την κατάσταση της επεξεργασίας ή για τους σκοπούς της, γεγονός που δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στη λήψη της απόφασής του και στο σχηματισμό πλήρους δικαιοπρακτικής βούλησης. Βέβαια, τα ελαττώματα αυτά έχουν άμεση συσχέτιση και με την ενημέρωση, η οποία είναι και αυτή απαραίτητη προϋπόθεση και θα αναλυθεί εκτενέστερα εν συνεχείᾳ. Ακόμα πιο ξεκάθαρο είναι το ελάττωμα της βούλησης, όταν πρόκειται για απειλή, καθώς η συγκατάθεση σε μια τέτοια περίπτωση δίνεται υπό το κράτος του φόβου επέλευσης κάποιου γεγονότος ή κατάστασης και αποτελεί αδιαμφισβήτητη προϊόν εξαναγκασμού. Για τους λόγους αυτούς, είναι φανερό πως για τον νομοθέτη αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική προϋπόθεση ο τρόπος σχηματισμού και λήψης της βούλησης του υποκειμένου των δεδομένων, συνεπώς μία τέτοια παροχή συγκατάθεσης είναι εξ αρχής άκυρη⁶.

Δυσκολία, ωστόσο, παρουσιάζεται στην διακρίβωση της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης του υποκειμένου από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή το αν αυτή αποτελεί προϊόν ανάγκης⁷. Εκτός από καταστάσεις που αυτό είναι ολοφάνερο, υπάρχουν και οριακές περιπτώσεις, για τις οποίες θα πρέπει να διερευνηθεί ειδικότερα το κατά πόσο η συγκατάθεση του υποκειμένου είναι πραγματικά προϊόν ελεύθερης βούλησης. Καθώς πρόκειται για τη βούληση, που αποτελεί εσωτερικό στοιχείο και σε κάποιες περιπτώσεις δεν μπορεί να διακριθεί πλήρως η πραγματική «θέληση» του υποκειμένου, η έρευνα των παραγωγικών αιτίων της βούλησης εδώ θα πρέπει να είναι περισσότερο εκτεταμένη.

Ο ΓΚΠΔ συσχετίζει το ελεύθερο της συγκατάθεσης με δύο επιμέρους περιπτώσεις: (α) την παροχή ξεχωριστής συγκατάθεσης σε διαφορετικές επεξεργασίες και (β) την πιθανή ανισότητα των μερών.

(α) Για τον ενωσιακό νομοθέτη σημαντικό κριτήριο για την διακρίβωση του ελεύθερου χαρακτήρα της συγκατάθεσης συνιστά η παροχή της χωριστά για κάθε τυχόν επεξεργασία. Αν δεν προβλέπεται παροχή χωριστής συγκατάθεσης σε διαφορετικές πράξεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, ακόμα και αν τούτο ενδείκνυται στην προκειμένη περίπτωση ή όταν η εκτέλεση μιας σύμβασης προϋποθέτει τη λήψη συγκατάθεσης, η παροχή αυτής της συγκατάθεσης δεν θεωρείται ελεύθερη, εφόσον δεν παρέχεται χωριστά, συμβαίνει, διότι, αν πρόκειται για ποικίλες επεξεργασίες, μπορεί να

3. Αιτιολογική Σκέψη 32 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

4. Ως δήλωση βούλησης νοείται κάθε εξωτερίκευση ορισμένης βούλησης του υποκειμένου, ώστε αυτή να καταστεί γνωστή. Σύμφωνα με τις γενικές αρχές του αστικού δικαίου, η δήλωση βούλησης αποτελεί ουσιώδες στοιχείο, χωρίς το οποίο δεν υπάρχει δικαιοπραξία και, επειδή παλαιότερα ταυτίζονταν πολλές φορές οι δύο έννοιες, ο αστικός κώδικας χρησιμοποιούσε τον όρο αυτό με την έννοια της δικαιοπραξίας. (Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας 2012, σελ. 369).

5. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 89-90.

6. Χριστοδούλου, Προς μια επανεξέταση της έννοιας της δικαιοπραξίας; Το παράδειγμα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, ΔιΜΕΕ 2005, 35 επ.

7. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, έκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 102.

8. Αιτιολογική Σκέψη 43 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

δημιουργηθεί σύχυση στο υποκείμενο των δεδομένων ως προς ποια επεξεργασία είχε συγκατατεθεί. Για να διασφαλιστεί, λοιπόν, ότι δεν θα δημιουργηθεί μία τέτοια πλάνη στο υποκείμενο των δεδομένων, ο ΓΚΠΔ επιβάλλει την παροχή ξεχωριστής συγκατάθεσης, ακόμα και αν αυτό δεν ενδείκνυται από τις περιστάσεις.

(β) Ιδιαίτερη μνεία κάνει ο ΓΚΠΔ στην σύνδεση του ελεύθερου χαρακτήρα της συγκατάθεσης με την σχέση του υποκειμένου των δεδομένων με τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι «η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι δόθηκε ελεύθερα, αν το υποκείμενο των δεδομένων δεν έχει αληθινή ή ελεύθερη επιλογή ή δεν είναι σε θέση να αρνηθεί ή να αποσύρει τη συγκατάθεσή του χωρίς να ζημιωθεί»⁹. Εξειδικεύεται έπειτα ότι, όταν υπάρχει ανισότητα μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπεύθυνου επεξεργασίας, ιδίως όταν ο τελευταίος είναι δημόσια αρχή, δεν θα πρέπει να παρέχεται έγκυρη νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων μέσω της συγκατάθεσης του υποκειμένου, καθώς είναι σχεδόν απίθανο να έχει διθεί ελεύθερα¹⁰. Για αυτό το λόγο, όταν η επεξεργασία δεδομένων γίνεται από δημόσια αρχή, είναι φανερό πως πρέπει να υφίσταται και κάποιος άλλος λόγος άρσης του άδικου χαρακτήρα της, όπως ότι αυτή επιβάλλεται εκ του νόμου ή από λόγους δημοσίου συμφέροντος, διότι η συγκατάθεση δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμη βάση επεξεργασίας, δεδομένου του μη ελεύθερου χαρακτήρα της.

Ειδικότερη έκφραση του ζητήματος της σχέσης του υποκειμένου με τον υπεύθυνο επεξεργασίας είναι και ο συσχετισμός του ελεύθερου της συγκατάθεσης με την εκτέλεση μίας σύμβασης. Αυτό ορίζεται ρητώς στην παρ. 4 του άρθρου 7 του ΓΚΠΔ, στην οποία ο ενωσιακός νομοθέτης επιθυμεί να αποσυνδέσει την έννοια της συγκατάθεσης με την εκτέλεση μίας σύμβασης. Συντά το υποκείμενο των δεδομένων βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση από τον υπεύθυνο επεξεργασίας σε μία σύμβαση¹¹ και, υπό την πίεση της μη σύναψης ή εκτέλεσης της, παρέχει τη συγκατάθεση του για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων. Καθώς η παροχή της συγκατάθεσης είναι αποτέλεσμα αυτής της πίεσης, είναι Βέβαιο πως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτή δόθηκε ελεύθερα. Για αυτό το λόγο, θα πρέπει να λαμβάνεται ιδιαιτέρως υπόψη κατά πόσο για την εκτέλεση μίας σύμβασης τίθεται ως προϋπόθεση η συγκατάθεση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που δεν είναι αναγκαία για τους σκοπούς της εν λόγω σύμβασης. Θα πρέπει δε να σημειωθεί πως κατά τον ΓΚΠΔ στην έννοια της εκτέλεσης της σύμβασης περιλαμβάνεται και η παροχή υπηρεσιών¹².

9. Αιτιολογική Σκέψη 43 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

10. Αιτιολογική Σκέψη 43 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

11. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 57.

12. Αιτιολογική Σκέψη 43 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

Στο πλαίσιο της ανισότητας της σχέσης μεταξύ των μερών χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εργασιακή σχέση. Αν και αναμενόταν ο ΓΚΠΔ να φωτίσει το ζήτημα αυτό, εν τούτοις, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να συνέβη. Στο κείμενο που είχε προταθεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε ζητηθεί να προβλεφθεί στο άρθρο 82 παρ. 1B' πως «η συγκατάθεση δεν παρέχει νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων από τον εργοδότη, αν αυτή δε δόθηκε ελεύθερα»¹³. Ωστόσο, στο τελικό κείμενο δε συμπεριλήφθηκε αυτή η διατύπωση, αλλά παρέμεινε η αρχική, η οποία διαφοροποιείται κατά πολύ. Ο ΓΚΠΔ εναποθέτει την ευθύνη ρύθμισης του πεδίου αυτού στον εθνικό νομοθέτη. Συγκεκριμένα, στην παρ. 1 του άρθρου 88 του ΓΚΠΔ αναφέρεται πως «Τα κράτη μέλη, μέσω της νομοθεσίας ή μέσω των συλλογικών συμβάσεων, μπορούν να θεσπίζουν ειδικούς κανόνες, προκειμένου να διασφαλίζουν την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των εργαζομένων στο πλαίσιο της απασχόλησης, ιδίως για σκοπούς πρόσληψης, εκτέλεσης της σύμβασης απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της εκτέλεσης των υποχρεώσεων που προβλέπονται από τον νόμο ή από συλλογικές συμβάσεις, διαχείρισης, προγραμματισμού και οργάνωσης εργασίας, ισότητας και πολυμορφίας στον χώρο εργασίας, υγείας και ασφάλειας στην εργασία, προστασίας της περιουσίας εργοδοτών και πελατών και για σκοπούς άσκησης και απόλαυσης, σε ατομική ή συλλογική βάση, δικαιωμάτων και παροχών που σχετίζονται με την απασχόληση και για σκοπούς καταγγελίας της σχέσης απασχόλησης». Συνεχίζει έπειτα η παρ. 2 με μία περισσότερο διακριτικού χαρακτήρα διατύπωση, αναφέροντας ότι «οι εν λόγω κανόνες περιλαμβάνουν κατάλληλα και ειδικά μέτρα για τη διαφύλαξη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, των έννομων συμφερόντων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, με ιδιαίτερη έμφαση στη διαφάνεια της επεξεργασίας, τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός ομίλου επιχειρήσεων, ή ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα και τα συστήματα παρακολούθησης στο χώρο εργασίας». Πιθανότατα σε εθνικό επίπεδο το ζήτημα να διευκρινιστεί με την έκδοση εκτελεστικού νόμου¹⁴, καθώς υπάρχουν κάποια σημεία στο ΓΚΠΔ, όπου ο ενωσιακός νομοθέτης παρέχει ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη για τη ρύθμισή τους¹⁵.

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως, παρ' όλη την έλλειψη συγκεκριμένης ρύθμισης, αυτή αναπληρώνεται

13. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 58.

14. Ήδη έχει τεθεί σε δημόσια διαβούλευση σχέδιο νόμου, εκτελεστικό του Κανονισμού, η οποία ολοκληρώθηκε στις 5.3.2018.

15. Ζωγραφόπουλος, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 154.

σε μεγάλο βαθμό από τις γενικές διατάξεις του ΓΚΠΔ. Ο ΓΚΠΔ μεταφέρει το βάρος απόδειξης της συγκατάθεσης στον υπεύθυνο επεξεργασίας, δηλαδή στον εργοδότη, ο οποίος είναι υπεύθυνος για να αποδείξει ότι ο εργαζόμενός του συγκατατέθηκε στην επεξεργασία των δεδομένων του¹⁶. Θα πρέπει, τέλος, να εφαρμόζονται όλα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για το ελεύθερο της συγκατάθεσης και στην περίπτωση της εργασιακής σχέσης που αποτελεί κατ' εξοχήν παράδειγμα ανισορροπίας της σχέσης του υποκειμένου με τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

2.3. Συγκεκριμένη Συγκατάθεση

Από τον ορισμό του ΓΚΠΔ προκύπτει η υποχρέωση ύπαρξης του στοιχείου της ειδικότητας της συγκατάθεσης, όπως και στον παλαιό Νόμο¹⁷. Ωστόσο, ο ΓΚΠΔ χρησιμοποιεί τον όρο «συγκεκριμένη» αντί του όρου «ειδική». Για ακόμα μια φορά, γίνεται χρήση όρου που δεν απαντάται στην ελληνική νομοθεσία και για αυτό ο όρος «ειδική» θα ήταν πιο δόκιμος, κωρίς ωστόσο, να φαίνεται πως η αναντιστοιχία αυτή δύναται να δημιουργήσει κάποια ουσιαστική διαφορά στην ανάλυση του ορισμού της επεξεργασίας, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη την ερμηνευτική προσέγγιση των αιτιολογικών σκέψεων.

Κατά τον ΓΚΠΔ, «η συγκατάθεση θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων επεξεργασίας που διενεργείται για τον ίδιο σκοπό ή για τους ίδιους σκοπούς. Όταν η επεξεργασία έχει πολλαπλούς σκοπούς, θα πρέπει να δίνεται συγκατάθεση για όλους αυτούς τους σκοπούς»¹⁸. Είναι ολοφάνερο, λοιπόν, ότι η συγκατάθεση πρέπει να δίνεται σε συγκεκριμένη επεξεργασία με αναφορά στα προσωπικά δεδομένα που θα υποβληθούν σε αυτή και για την επιδίωξη συγκεκριμένων σκοπών¹⁹. Επιπλέον, θα πρέπει να αναφέρονται οι τρίτοι προς τους οποίους πρόκειται να διαβιβαστούν τα δεδομένα, καθώς και ο σκοπός της διαβίβασης αυτής σε τρίτους²⁰. Συνεπώς, μία αναφορά με την οποία παρείχε το υποκείμενο των δεδομένων την συγκατάθεση του για περαιτέρω διαβίβαση δεδομένων του σε άλλες εταιρίες π.χ. για διαφημιστικούς, ερευνητικούς σκοπούς κ.ο.κ., δεν θα ήταν αποδεκτή για την πλήρωση του στοιχείου του ειδικού της συγκατάθεσης²¹. Προς αυτή την κατεύθυνση έχει κινηθεί και η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα («ΑΠΔΠΧ») στην περίπτωση της συλλογής στοιχείων που

αφορούν την οικονομική και οικογενειακή κατάσταση ή τις καταναλωτικές συνήθειες των κατόχων της «έξυπνης κάρτας» από εταιρία πετρελαιοειδών και διαβίβασης των παραπάνω δεδομένων σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης²². Με την απόφαση 38/2002, η ΑΠΔΠΧ έκρινε ότι η συγκατάθεση δεν είναι δυνατόν να αφορά αόριστο αριθμό καρτών και, συνεπεία αυτού, μια τέτοια συγκατάθεση δεν πληροί το στοιχείο της ειδικότητας.

Οστόσο, όσον αφορά την περίπτωση της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, η αιτιολογική σκέψη 33 του ΓΚΠΔ διευρύνει το πεδίο αυτό της συγκεκριμενοποίησης της επεξεργασίας. Καθώς δεν είναι δυνατός ο πλήρης προσδιορισμός του σκοπού της επεξεργασίας των δεδομένων κατά το χρόνο της συλλογής τους στην περίπτωση επιστημονικής έρευνας, αρκεί να δοθεί η συγκατάθεση για ορισμένους τομείς της έρευνας, εφόσον, βέβαια, ακολουθούνται τα αναγνωρισμένα πρότυπα δεοντολογίας για την έρευνα αυτή. Ειδικότερα, «τα υποκείμενα των δεδομένων θα πρέπει να έχουν την δυνατότητα να παρέχουν τη συναίνεση τους μόνο σε ορισμένους τομείς της έρευνας ή μόνο σε μέρη προγραμμάτων έρευνας, στον βαθμό που επιτρέπεται από τον επιδιωκόμενο σκοπό». Από το γράμμα της αιτιολογικής σκέψης, συμπερασματικά, φαίνεται ότι υπάρχει ένα ρήγμα στην έννοια της συγκεκριμένης συγκατάθεσης, καθώς, όταν πρόκειται για ερευνητικό σκοπό, μπορεί να δοθεί μία εν μέρει εν λευκώ συγκατάθεση που να αφορά συγκεκριμένο τομέα ή συγκεκριμένους τομείς έρευνας, υπό την προϋπόθεση αφενός ότι τηρούνται τα αναγνωρισμένα πρότυπα δεοντολογίας και αφετέρου ότι δεν υπερβαίνεται ο σκοπός της επιστημονικής έρευνας. Δικαιολογητικό λόγο αυτής της σκέψης συνιστά πρώτιστα η διευκόλυνση της επιστημονικής έρευνας, η οποία είναι σημαντική για την επιστημονική πρόοδο που μπορεί να προσφέρει ποικίλα οφέλη σε διάφορες πτυχές της ζωής του ανθρώπου και ειδικότερα στον τομέα της υγείας²³. Παράλληλα, όταν διεξάγεται μία έρευνα, συνήθως χρησιμοποιούνται δεδομένα με τρόπο που εξαρχής δεν είναι γνωστός στον ερευνητή, καθώς πολλές φορές στην πορεία αναδεικνύονται πτυχές που δε θα μπορούσαν να έχουν προβλεφθεί. Μία τέτοια, λοιπόν, διεύρυνση είναι ανεκτή, καθώς είναι ανάλογη του δικαιολογητικού της λόγου και, προφανώς, σε καρία περίπτωση δε θίγονται υπέρμετρα τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

2.4. Ρητή Συγκατάθεση

Άλλο στοιχείο της εγκυρότητας της συγκατάθεσης είναι αυτή να παρέχεται ρητά. Για να είναι η συγκατάθεση ρη-

16. Παναγιώτα Περράκη, Ο νέος Γενικός ΓΚΠΔ Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και η εργασιακή σχέση, ΔΕΕ 3/2016, 325.
17. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 52.
18. Αιτιολογική Σκέψη 32 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.
19. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 103.
20. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 103.
21. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 103.

22. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 92-93.

23. Καρβέλη, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 89.

τή, θα πρέπει να εκδηλώνεται με μέσα από τα οποία προκύπτει άμεσα η σχετική θούληση (π.χ. προφορικά, με έγγραφα, με «κλικ» στον υπολογιστή). Η συγκατάθεση δε χρειάζεται απαραίτητα να είναι ακουστικά αισθητή, καθώς ως ρητή μπορεί να χαρακτηριστεί και η συγκατάθεση που παρέχεται αθόρυβα (π.χ. με κάποια χειρονομία)²⁴.

Στην αιτιολογική σκέψη 32 του ΓΚΠΔ αναφέρεται ότι «η συγκατάθεση θα πρέπει να παρέχεται με σαφή θετική ενέργεια». Έπειτα, το κείμενο της αιτιολογικής σκέψης παραθέτει ενδεικτικά κάποια παραδείγματα ρητής συγκατάθεσης, όπως η συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη σε διαδικτυακή ιστοσελίδα, η επιλογή των επιθυμητών τεχνικών ρυθμίσεων για υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών ή μια δήλωση ή συμπεριφορά που δηλώνει σαφώς, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ότι το υποκείμενο των δεδομένων αποδέχεται την πρόταση επεξεργασίας των οικείων προσωπικών δεδομένων. Ο ΓΚΠΔ φαίνεται να ακολουθεί περισσότερο το πνεύμα της ΑΠΔΠΧ²⁵ ως προς αυτό το χαρακτηριστικό της συγκατάθεσης, καθώς χρησιμοποιεί τον όρο «σαφής θετική ενέργεια» και έπειτα γίνεται λόγος για συμπεριφορά που δηλώνει σαφώς ότι το υποκείμενο αποδέχεται την πρόταση για επεξεργασία, γεγονός που διευρύνει τον όρο του ρητού της συγκατάθεσης. Οι έννοιες «ενέργεια» και «συμπεριφορά» που χρησιμοποιεί ο ΓΚΠΔ είναι ευρύτερες της έννοιας της δήλωσης θούλησης που χρησιμοποιεί ο παλαιός Νόμος, οι οποίες Βέβαια μετριάζονται με την χρήση του όρου «σαφώς». Καθώς, όμως, η ερμηνεία του παλαιού Νόμου ήταν, ούτως ή άλλως, προς την κατεύθυνση αυτή²⁶, ο ΓΚΠΔ υιοθετεί και εν τοις πράγμασι την ερμηνεία αυτή μέσα από την αιτιολογική αυτή σκέψη.

Ωστόσο, ο ΓΚΠΔ δεν περιορίζεται μόνο στην αναφορά θετικών παραδειγμάτων, αλλά και αρνητικών προσπαθώντας να οριοθετήσει ευκρινέστερα την ρητή συγκατάθεση. Για αυτό το λόγο, δεν μπορεί να νοηθεί ως ρητή συγκατάθεση «η σιωπή, τα προ-συμπληρωμένα τετραγωνίδια ή η αδράνεια». Τόσο από τα θετικά όσο και από τα αρνητικά παραδείγματα, φαίνεται η τάση του ενωσιακού νομοθέτη να προσαρμόσει το νόμο σε μία πρακτική βάση και ενδεχομένως να τον αποσυνδέσει από τον αφροριμένο χαρακτήρα, φαινόμενο που παρατηρείται εντόνως σε αιτιολογικές σκέψεις ενωσιακών κειμένων, έχοντας άλλες φορές θετικά αποτελέσματα και άλλες φορές όχι. Στην κατεύθυνση αυτή και δεδομένου ότι τις περισσότερες φορές η συγκατάθεση παρέχεται με ηλεκτρονικά μέσα, χρησιμοποιούνται ανάλογα παραδείγματα από τον ΓΚΠΔ. Φαίνεται, λοιπόν, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 32, να αρκεί ένα «κλικ» σε ένα τετρα-

γωνίδιο διαδικτυακού τόπου ή η επιλογή των επιθυμητών ρυθμίσεων στις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών, προκειμένου να δηλωθεί ρητώς η συγκατάθεση. Και αν το «κλικ» είναι πλέον ένας αποδεκτός τρόπος παροχής ρητής συγκατάθεσης, η επιλογή των επιθυμητών ρυθμίσεων δημιουργεί προβλήματα, ιδιαίτερα αν δεν υπάρχει η απαραίτητη ενημέρωση ανάλογα με τις προεπιλεγμένες ρυθμίσεις. Τις περισσότερες φορές οι ρυθμίσεις που έχουν ως προεπιλεγμένες οι υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών και ιδιαίτερα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν τείνουν προς την προστασία του υποκειμένου των δεδομένων. Παραδείγματος χάριν, στο «Instagram» η προεπιλογή που θέτει η εφαρμογή είναι το προφίλ του προσώπου να είναι δημόσιο, δηλαδή άμεσα προσβάσιμο σε κάθε χρήστη της εφαρμογής, χρησιμοποιώντας έτσι ένα σύστημα opt-out. Το πρόσωπο δεν ενημερώνεται για αυτή την επιλογή παρά μόνο αν ανατρέξει στις ρυθμίσεις της εφαρμογής και αντιληφθεί ότι μπορεί να επιλέξει το προφίλ του να μην είναι δημόσιο αλλά προσβάσιμο μόνο από τα άτομα που επιλέγει ο ίδιος. Αντίστοιχη και ιδιαίτερως διευρυμένη είναι και η προβληματική με την χρήση των «cookies» που έχουν τη δυνατότητα να κρατούν πληροφορίες που σχετίζονται με την αποθήκευση των επιλογών και των προτιμήσεων στις ιστοσελίδες προκειμένου να προωθούνται αντίστοιχου ενδιαφέροντος πληροφορίες στο υποκείμενο²⁷. Φαίνεται, λοιπόν, πως μια επιλογή στις ρυθμίσεις ιδιαίτερα όταν είναι προεπιλεγμένη κάθε άλλο παρά ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου είναι στην ενδεχόμενη επεξεργασία των δεδομένων του. Ορθότερο θα ήταν να ακολουθεί σύστημα opt-in²⁸ ώστε να ειδοποιείται το υποκείμενο για τις δυνατότητες των ρυθμίσεων μίας εφαρμογής εξ αρχής. Επομένως, το παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο ΓΚΠΔ χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση φαίνεται προβληματικό και ενδεχομένως να τείνει προς την αντίθετη κατεύθυνση από την προστασία του υποκειμένου.

Από την άλλη εκτός από την προστασία του υποκειμένου των δεδομένων ο ρητός χαρακτήρας της συγκατάθεσης σε έναν βαθμό ευνοεί και εξυπηρετεί και τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Καθώς, ο ΓΚΠΔ ρίχνει το βάρος αποδείξεως της παροχής συγκατάθεσης στον τελευταίο²⁹ είναι προφανές ότι ο ρητός χαρακτήρας της συγκατάθεσης βοηθάει τον υπεύθυνο επεξεργασίας στην απόδειξη της. Για αυτό το λόγο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι προτιμότερο να χρησιμοποιεί κατά την λήψη της συγκατάθεσης έγγραφες δηλώσεις συγκατάθεσης που συνήθως

24. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Προσωπικά Δεδομένα, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 91.

25. ΑΠΔΠΧ 37/2001, KNοB, 1677 και ΑΠΔΠΧ 78/2001, KNοB, 1677.

26. Ιγγλεζάκης, Προσωπικά Δεδομένα Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Επιμέλεια: Κοτσαλής, έκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ. 103.

27. Working Document 02/2013 providing guidance on obtaining consent for cookies.

28. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 49.

29. Μήτρου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενούδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 89.

είναι διατυπωμένες εκ των προτέρων σε σαφή και προσβάσιμη μορφή³⁰. Βέβαια, οι δηλώσεις αυτές θα πρέπει να πληρούν και άλλα χαρακτηριστικά που όμως δεν αφορούν τον ρητό χαρακτήρα της συγκατάθεσης.

2.5. Προηγούμενη Ενημέρωση

Πολύ σημαντική προϋπόθεση της νομιμότητας της επεξεργασίας που βασίζεται στην συγκατάθεση είναι η προηγούμενη ενημέρωση με πρόσφορο τρόπο³¹ πριν την παροχή της, η οποία τίθεται προς εξασφάλιση της ελευθερίας της βούλησης του υποκειμένου. Η ενημέρωση του υποκειμένου είναι στενά συνδεδεμένη με την δυνατότητα του υποκειμένου να αποφασίζει ελεύθερα και να παρέχει τη συγκατάθεσή του³². Επιπλέον, η ενημέρωση του υποκειμένου βρίσκεται σε συνάρτηση με τα δικαιώματα πρόσβασης και αντιρρήσεων του υποκειμένου, όπως επισημαίνει η ΑΠΔΠΧ³³. Συνεπώς, η έλλειψη ή ελλιπής ενημέρωση συνεπάγεται και την ακυρότητα της συγκατάθεσης η οποία είναι άκυρη και επομένως η δήλωση συγκατάθεσης από την οποία εκλείπει σχετική ένδειξη ενημέρωσης θα είναι ομοίως άκυρη³⁴. Παράλληλα με αυτή τη ρύθμιση, από άποψη ποινικού δικαίου, διευρύνεται το πεδίο της απάτης διά παραλείψεως, καθώς παράλειψη πλήρους ενημέρωσης πριν τη συγκατάθεση μπορεί, εφόσον πληρούνται και οι υπόλοιποι όροι της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, να θεμελιώνει απάτη³⁵.

Στο άρθρο 4 περ. 11 του Ο ΓΚΠΔ επιβάλει να δίνεται «εν πλήρει επιγνώσει» η συγκατάθεση. Επιπλέον, η αιτιολογική σκέψη 42 του ΓΚΠΔ αναφέρει τα στοιχεία που είναι απαραίτητα να γνωρίζει το υποκείμενο των δεδομένων για να θεωρηθεί η συγκατάθεση «εν πλήρει επιγνώσει», τα οποία είναι η ταυτότητα του υπευθύνου επεξεργασίας και οι σκοποί της επεξεργασίας. Αν και η υποχρέωση ως προς τη συγκατάθεση μοιάζει να έχει λιγότερες προϋποθέσεις από ό,τι στο Νόμο, εν τούτοις με τις γενικές διατάξεις των άρθρων 13-14 προβλέπονται γενικές υποχρεώσεις ενημέρωσης που βαρύνουν τον υπεύθυνο επεξεργασίας κατά τη λήψη των δεδομένων όταν αυτά παρέχονται από το ίδιο το υποκείμενο όσο και για την επεξεργασία δεδομένων που δεν παρέχονται από το υποκείμενο των δεδομένων³⁶. Συγκεκριμένα, όταν τα δεδομένα συλλέγονται από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων και η νομιμότητα της επεξεργασίας στηρίζεται

στην συγκατάθεση, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να παρέχει κατά τη λήψη των δεδομένων τις ακόλουθες πληροφορίες: «α) την ταυτότητα και τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου επεξεργασίας και, κατά περίπτωση, του εκπροσώπου του υπευθύνου επεξεργασίας, β) τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου προστασίας δεδομένων, κατά περίπτωση, γ) τους σκοπούς της επεξεργασίας για τους οποίους προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και τη νομική Βάση για την επεξεργασία, δ) τις σχετικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ε) τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενδεχομένως, στ) κατά περίπτωση, ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας προτίθεται να διαβιβάσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε αποδέκτη σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό και την ύπαρξη ή την απουσία απόφασης επάρκειας της Επιτροπής ή, όταν πρόκειται για τις διαβιβάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 46 ή 47 ή στο άρθρο 49 παράγραφος 1 δεύτερο εδάφιο [του ΓΚΠΔ], αναφορά στις ενδεδειγμένες ή κατάλληλες εγγυήσεις και τα μέσα για να αποκτηθεί αντίγραφό τους ή στο πού διατέθηκαν»³⁷.

Επιπλέον, θα πρέπει να ενημερώσει το υποκείμενο σχετικά με «α) το χρονικό διάστημα για το οποίο θα αποθηκευτούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή, όταν αυτό είναι αδύνατο, τα κριτήρια που καθορίζουν το εν λόγω χρονικό διάστημα, [...] γ) την ύπαρξη δικαιώματος υποβολής αιτήματος στον υπεύθυνο επεξεργασίας για πρόσβαση και διόρθωση ή διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας που αφορά το υποκείμενο των δεδομένων και δικαιώματος αντίταξης στην επεξεργασία, καθώς και δικαιώματος στη φορητότητα των δεδομένων, δ) όταν η επεξεργασία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή στο άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α) [δηλαδή στην συγκατάθεση], την ύπαρξη του δικαιώματος να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του οποτεδήποτε, χωρίς να θιγεί η νομιμότητα της επεξεργασίας που βασίστηκε στη συγκατάθεση πριν από την ανάκλησή της, ε) το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή, στ) την πηγή από την οποία προέρχονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και, ανάλογα με την περίπτωση, εάν τα δεδομένα προήλθαν από πηγές στις οποίες έχει πρόσβαση το κοινό, ζ) την ύπαρξη αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, που προβλέπεται στο άρθρο 22 παράγραφοι 1 και 4 και, τουλάχιστον στις περιπτώσεις αυτές, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται, καθώς και τη σημασία και τις προβλεπόμενες συνέπειες της εν λόγω επεξεργασίας για το υποκείμενο των δεδομένων³⁸». Αντίστοιχες πληροφορίες πρέπει να παρέχονται στο υποκείμενο των δεδομένων και σε

30. Αιτιολογική Σκέψη 42 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

31. ΣτΕ 2254/2005 και ΣτΕ 2255/2005, ΤΝΠ Ισοκράτης.

32. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 51.

33. ΑΠΔΠΧ 3/2007.

34. ΑΠΔΠΧ 57/2003 και ΑΠΔΠΧ 3/2007.

35. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 51.

36. Παναγοπούλου-Κούντατζη, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 239.

37. Άρθρο 13 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

38. Άρθρο 13 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

περίπτωση που τα δεδομένα δε συλλέγονται από αυτό, ενημερώνοντάς το επιπλέον για τις σχετικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων που θα περιλαμβάνει η επεξεργασία, καθώς και την πηγή από την οποία παρέχονται τα δεδομένα αυτά και ανάλογα με την περίπτωση, αν τα δεδομένα προήλθαν από πηγές οι οποίες είναι προσβάσιμες στο κοινό³⁹.

Φαίνεται έτσι να υπάρχει μια ευρεία υποχρέωση ενημέρωσης του υπευθύνου επεξεργασίας προς το υποκείμενο⁴⁰. Ωστόσο, αυτή πραγματοποιείται κατά τη λήψη των δεδομένων ή στην περίπτωση του άρθρου 14 εντός εύλογης προθεσμίας από τη συλλογή των δεδομένων και όχι απαραίτητα πριν τη λήψη της συγκατάθεσης, γεγονός που σημαίνει πως επηρεάζεται το κύρος της συγκατάθεσης αν το υποκείμενο λάβει γνώση περί αυτών μετά την παροχή της. Πρακτικά, βέβαια, δεν υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση, καθώς το υποκείμενο μπορεί να ανακαλέσει οποτεδήποτε τη συγκατάθεση του⁴¹. Σε κάθε περίπτωση, δογματικά η έλλειψη ενημέρωσης για όλα αυτά τα στοιχεία που αναφέρθηκαν ανωτέρω δεν θα μπορούσε να επιφέρει ελάττωμα στην δικαιοπραξία της συγκατάθεσης παρά μόνο όταν δεν υπάρχει αναφορά στα στοιχεία που απαριθμούνται στην αιτιολογική σκέψη 42 του ΓΚΠΔ, εκτός εάν ο όρος «εν πλήρῃ επιγνώσει» ερμηνευθεί υπό το φως των άρθρων 13-14 του ΓΚΠΔ που τότε μία έλλειψη ενημέρωσης για τα ανωτέρω στοιχεία θα μπορούσε να επιφέρει ελάττωμα στην δικαιοπραξία της συγκατάθεσης. Μία τέτοια ερμηνεία ενδεχομένων να είναι ορθότερη και διασφαλίζει περισσότερο την προστασία των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου.

Ωστόσο, όσον αφορά την ενημέρωση γενικά του υποκειμένου είναι άξιο αναφοράς το γράμμα της αιτιολογικής σκέψης 62 που συναρτά σε κάποιες περιπτώσεις την ενημέρωση των δεδομένων με το αν η παροχή των πληροφοριών στο υποκείμενο αποδεικνύεται ανέφικτη ή θα απαιτούσε δυσανάλογη προσπάθεια, θέτοντας έτσι ένα όριο και παράλληλα μία εξαίρεση στην υποχρέωση ενημέρωσης. Εξειδικεύεται περαιτέρω ότι αυτό μπορεί να υφίσταται σε περίπτωση αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς λόγους⁴². Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο αριθμός των υποκειμένων των δεδομένων, η ηλικία των δεδομένων και τυχόν κατάλληλες εγγυήσεις που θεσπίστηκαν. Αν και το πνεύμα της αιτιολογικής σκέψης και δη το παράδειγμα

39. Άρθρο 14 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

40. Παναγοπούλου-Κούντνατζη, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 240.

41. Άρθρο 7 παρ. 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

42. Καρβέλη, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 91.

που χρησιμοποιείται ενδεικτικώς, δεν είναι παράλογο, εν τούτοις δεν θα πρέπει να ερμηνευτεί με τρόπο που θα μπορούσε να οδηγήσει σε παράλειψη της ενημέρωσης εν γένει όταν πρόκειται για έναν μεγάλο αριθμό δεδομένων που ενδεχομένως στην περίπτωση μίας πολυεθνικής εταιρίας υπάρχει πρακτικά και οικονομικά η δυνατότητα για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις ενημέρωσης.

3. Εγκυρότητα Συγκατάθεσης από ανήλικο

Ιδιαιτερότητα παρουσιάζεται στην συγκατάθεση επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων όσον αφορά τη δικαιοπρακτική ικανότητα του υποκειμένου των δεδομένων προκειμένου η παροχή συγκατάθεσης από ανήλικο να είναι έγκυρη.

Ο ΓΚΠΔ προσπάθησε να συμπληρώσει το κενό του παλαιού Νόμου, περιπλέκοντας όμως περισσότερο την κατάσταση και δημιουργώντας περαιτέρω ερμηνευτικές δυσχέρειες⁴³. Το άρθρο 8 του ΓΚΠΔ έθεσε συγκεκριμένα κριτήρια ως προς την παροχή «συγκατάθεσης παιδιού» όταν αφορά τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών. Προσπαθώντας πιθανώς να αποσυνδέσει την έννοια της ανηλικότητας του ΑΚ από την περίπτωση αυτή, ο μεταφραστής του ενωσιακού κειμένου χρησιμοποίησε τη λέξη «παιδί» μάλλον άστοχα. Η αιτιολογική σκέψη 38 η οποία αποτελεί κυρίως διακηρυκτικού χαρακτήρα διατύπωση αναφέρει πως «τα παιδιά απαιτούν ειδική προστασία όσον αφορά τα δεδομένα τους προσωπικού χαρακτήρα, καθώς τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των σχετικών κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί.». Εξηγεί, λοιπόν, για ποιο λόγο ο ενωσιακός νομοθέτης προχώρησε στην συμπερίληψη ειδικής πρόβλεψης για την προστασία δεδομένων των παιδιών. Συγκεκριμένα, ο ΓΚΠΔ στο άρθρο 8 προβλέπει πως:

«Όταν εφαρμόζεται το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α), σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε παιδί, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού είναι σύννομη εάν το παιδί είναι τουλάχιστον 16 χρονών. Εάν το παιδί είναι ηλικίας κάτω των 16 ετών, η επεξεργασία αυτή είναι σύννομη μόνο εάν και στον βαθμό που η εν λόγω συγκα-

43. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 50.

τάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού. Τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν διά νόμου μικρότερη ηλικία για τους εν λόγω σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω μικρότερη ηλικία δεν είναι κάτω από τα 13 έτη.

Ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία.

Η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει το γενικό ενοχικό δίκαιο των κρατών μελών, όπως τους κανόνες περί ισχύος, κατάρτισης ή συνεπειών μιας σύμβασης σε σχέση με παιδί».

Καταρχήν, προτού προβούμε στην ηλικιακή οριοθέτηση θα πρέπει να λάβουμε υπόψη την παράγραφο 3 του άρθρου 8. Επηρεασμένος ενδεχομένως από το common law ο ενωσιακός νομοθέτης προχώρησε σε αυτή τη διατύπωση, η μετάφραση της οποίας ελάχιστη σχέση έχει με την ελληνική έννομη τάξη. Προφανώς, αυτό που εννοείται προσαρμοσμένο στα δεδομένα του ελληνικού αστικού δικαίου είναι σε μια ελεύθερη παράφραση ότι «Η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει τις Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου των κρατών-μελών, όπως τους κανόνες περί ισχύος, κατάρτισης ή έννομων συνεπειών της δικαιοπραξίας που συνάπτεται από ανήλικο». Τούτο σημαίνει πως η εν λόγω διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται λαμβάνοντας υπόψη και τα ηλικιακά όρια που θέτει ο ίδιος ο ΑΚ.

Αρχικά, ο ΓΚΠΔ εισάγει ρήγμα στην έννοια της ανηλικότητας που οριοθετείται πριν την συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας του φυσικού προσώπου, καθώς ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει τα 16 έτη μπορεί να παράσχει έγκυρα τη συγκατάθεσή του χωρίς να χρειάζεται συναίνεση του νόμιμου εκπροσώπου του⁴⁴. Έπειτα θέτει μία επιφύλαξη υπέρ του εθνικού νομοθέτη να μπορεί να μειώσει ακόμα περισσότερο το όριο αυτό και πάντως αυτό να μην είναι μικρότερο των 13 ετών, αφήνοντας πολύ ευρύ πεδίο για μείωση του ορίου, γεγονός που παρόλη την τεχνολογική πρόοδο και ανάπτυξη καθώς και την εξοικείωση των παιδιών με την τεχνολογία ήδη σε μικρή ηλικία, δεν τείνει υπέρ της προστασίας τους. Τούτο επιβεβαιώνεται ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι θα μπορούσε να θεσπιστεί σε κάποιο κράτος-μέλος να μπορεί έγκυρα ένα παιδί 13 ετών να παράσχει την συγκατάθεσή του στην επεξεργασία προσωπικών του δεδομένων χωρίς καν να λαμβάνει γνώση ο γονέας του για αυτό. Από εκεί και κάτω ακολουθείται το όριο του ΑΚ σε συνδυασμό με τη διάταξη του ΓΚΠΔ που από τα 16 έτη και κάτω, εκτός

αντίθετης εθνικής νομοθετικής πρόβλεψης⁴⁵ και πάντως σίγουρα από 13 έτη και κάτω, είναι απαραίτητη η λήψη συναίνεσης από το νόμιμο αντιπρόσωπο για την συγκατάθεση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων του ανηλίκου⁴⁶. Ακόμα και υπό το πρίσμα του ΓΚΠΔ στις περιπτώσεις που απαιτείται συναίνεση του νόμιμου αντιπροσώπου θα πρέπει και να προκρίνεται το σύστημα της διπλής κλειδός και να απαιτείται και ψυχολογική βούληση του παιδιού, εφόσον φυσικά είναι αρκετά ώριμη για να ληφθεί υπόψη⁴⁷.

Επιπλέον, δε φαίνεται να βρίσκουν εφαρμογή στην περίπτωση αυτή τα άρθρα περί περιορισμένης δικαιοπρακτικής ικανότητας ανηλίκων ηλικίας άνω των 10, 14 και 15 που προβλέπουν τα άρθρα ΑΚ 134-136 επειδή δε γίνεται λόγος ούτε μόνο για έννομο όφελος του ανηλίκου, ούτε για διάθεση πράγματος που του δόθηκε ή απέκτησε, ούτε για σύμβαση εργασίας.

Μια άλλη προβληματική δημιουργείται με το τελευταίο εδάφιο της αιτιολογικής σκέψης 38 στην οποία αναφέρεται πως «η συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα δεν θα πρέπει να είναι απαραίτητη σε συνάρτηση με υπηρεσίες πρόληψης ή παροχής συμβουλών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί». Η πρόβλεψη αυτή θέτει τελείως εκ ποδών την συναίνεση των νόμιμων αντιπροσώπων του παιδιού κάνοντας ενδεχομένως μία στάθμιση του υπέρμετρου συμφέροντος του παιδιού έναντι της δικαιοπρακτικής του ανικανότητας. Η διάταξη, εν τούτοις, είναι ιδιαιτέρως ασαφής και ενδεχομένως μπορεί να ανοίξει τον ασκό του Αιόλου για την έγκυρη επεξεργασία δεδομένων ανηλίκου ακόμα και κάτω από τα ηλιακά όρια που θέτει ο ΓΚΠΔ και το εθνικό δίκαιο, ακόμα και χωρίς την συγκατάθεση των νόμιμων αντιπροσώπων.

Εκτός από ζητήματα ερμηνείας, η διάταξη αυτή μπορεί να παρουσιάσει προβλήματα εφαρμογής της. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι υπόχρεος να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσει τη λήψη συγκατάθεσης του νόμιμου αντιπροσώπου και να διακριθώσει πότε πρόκειται για παιδί⁴⁸. Στην πράξη, όμως, στις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών είναι αρκετά δύσκολο δεδομένου ότι δεν υπάρχει αυτοπρόσωπη επικοινωνία με το υποκείμενο. Προφανώς, ακόμα και αν υπάρχουν οι

45. Στο Σχέδιο Νόμου που έχει τεθεί σε διαβούλευση έχει προταθεί η θέσπιση του ηλικιακού ορίου των δεκαπέντε (15) ετών, κάνοντας χρήση της δυνατότητας του Κανονισμού να μειωθεί το ηλικιακό όριο κάτω των δεκαέξι (16) ετών, ρύθμιση που δεν φαίνεται να έχει ισχυρή δικαιολογητική βάση.

46. Χριστοδούλου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 66.

47. Χριστοδούλου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 66-67.

48. Χριστοδούλου Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 66.

44. Χριστοδούλου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 64-65.

σχετικές επισημάνσεις σε έναν χώρο κοινωνικής δικτύωσης με ένα απλό «κλικ» δεν θα μπορεί κανείς να είναι σίγουρος ότι αυτό τέθηκε από τον νόμιμο αντιπρόσωπο και όχι από το παιδί. Αν σκεφτεί κανείς ότι ο ίδιος ο ΓΚΠΔ θέτει μόνο υποχρέωση εύλογων προσπαθειών λαμβάνοντας υπόψη τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα, τούτο σημαίνει πως η υποχρέωση αυτή μετριάζεται και, προφανώς, η προστασία περιορίζεται⁴⁹.

Εν κατακλείδι, πρέπει να γίνουν δύο επισημάνσεις όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης. Αφενός η διάταξη αυτή βρίσκει εφαρμογή μόνο στις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών και, συνεπώς, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων παιδιών⁵⁰. Αφετέρου, μπορεί ο ΓΚΠΔ να συμπεριέλαβε αυτή τη ρύθμιση για τα παιδιά, εν τούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις δικαιοπρακτικά ανικάνων⁵¹ πράγμα που σημαίνει πως στις συγκεκριμένες περιπτώσεις τυχάνουν εφαρμογής οι γενικές διατάξεις του ΑΚ. Τέλος, θα πρέπει να θεωρηθεί αυτονόητο πως όταν ο ΓΚΠΔ αναφέρεται στο «πρόσωπο που ασκεί την γονική μέριμνα» υποδηλώνει κάθε νόμιμο αντιπρόσωπο του ανηλίκου υπό ευρεία έννοια.

4. Τελικά Συμπεράσματα

Με μία πρώτη ανάγνωση του ΓΚΠΔ δεν φαίνεται η έννοια της συγκατάθεσης να έχει αλλάξει ουσιωδώς σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς του Παλαιού Νόμου. Ωστόσο, μία πιο προσεκτική εξέταση των επιμέρους πτυ-

χών του θεσμού της συγκατάθεσης μπορεί να φέρει στην επιφάνεια σημαντικές διαφοροποιήσεις. Σε άλλες περιπτώσεις ο ΓΚΠΔ έρχεται να επιλύσει ερμηνευτικές δυσκολίες που ταλάνιζαν την νομική σκέψη αλλά και την ίδια την ΑΠΔΠΧ, ενώ σε άλλα ζητήματα δυσχεραίνει ακόμα περισσότερα τα πράγματα λόγω κενών ή ασαφειών. Ο ενωσιακός νομοθέτης συχνά έχει ως αφετηρία της σκέψης του νομικά συστήματα ξένα προς την ελληνική έννομη τάξη, όπως το common law, και για αυτό παρουσιάζεται δυσχέρεια στην ένταξη διαφόρων εννοιών. Ωστόσο, αν προσπαθήσουμε να είμαστε πιστοί στην συστηματική ένταξη τουλάχιστον των βασικών εννοιών του ΓΚΠΔ στην ελληνική έννομη τάξη και δη στον ΑΚ, προσαρμόζοντας κάθε φορά στις απαιτήσεις του τις ρυθμίσεις, χωρίς όμως να γίνονται λογικά άλματα και να οδηγούμαστε σε πλήρη αποξένωση από τις έννοιες που έχουν καθιερωθεί στην ελληνική νομική σκέψη, θα επιτύχουμε τη σωστή ερμηνεία των διατάξεων.

Ο ΓΚΠΔ σίγουρα αποτελεί ένα βήμα προς την ενοποίηση της νομοθεσίας για τα προσωπικά δεδομένα στον ευρωπαϊκό χώρο, προσθέτοντας καινοτομίες που άλλες έννομες τάξεις πιθανότατα δεν αξιοποίησαν σε προγενέστερες νομοθεσίες. Ενδεχομένως, για ένα άλλο κράτος-μέλος οι προβλέψεις του ΓΚΠΔ να τείνουν περισσότερο προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων. Ωστόσο, η ελληνική έννομη τάξη περιλαμβανει εδώ και αρκετά χρόνια ρυθμίσεις που είχαν ως σκοπό την προστασία του υποκειμένου και η ερμηνεία τους πάντα έτεινε υπέρ αυτής. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να στοχεύσουμε στην εφαρμογή του ΓΚΠΔ με τρόπο που να διατηρεί αυτή τη φιλοσοφία, υπέρ της προστασίας του υποκειμένου, υιοθετώντας στο μέγιστο βαθμό τις ρυθμίσεις που βρίσκονται σε αυτή την κατεύθυνση και μετριάζοντας στον βαθμό που αυτό είναι επιτρεπτό μέσω της ερμηνείας πιθανές αισάφειές του που θα οδηγούσαν σε αντίθετα αποτελέσματα.

49. Χριστοδούλου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 66.

50. Χριστοδούλου, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Επιμέλεια: Κοτσαλής-Μενουδάκος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 64.

51. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 50.